

Dornyay Béla Múzeum

– „üvegváros” és földalatti bányamúzeum

A település történetét a honfoglalásig lehet visszavezetni, a 10. században a Tarján nevű törzs birtokolta. Neve részben ebből ered, illetve a közelében elhelyezkedő Salgó várról. A város 16 részből áll, s szinte minden résznek önálló története van. A Dornyay Béla Múzeum a történelmi, kulturális és ipartörténeti emlékeket őrzi. Mindezekről és a múzeum közösségépítésben, fejlesztésben betöltött szerepéről Shah Gabriellával, a múzeum igazgatójával beszélgettünk.

Kalmár Erika: Jövőre lesz éppen 60 éve annak, hogy megalapították Salgótarján első múzeumát. Melyek voltak a legfontosabb mérőkövek az elmúlt csaknem hat évtizedben?

Shah Gabriella: Intézményünk névadója, dr. Dornyay Béla természettudós, régész, középiskolai tanár, helytörténeti kutató már az 1920-as években kezdeményezte egy múzeum megalapítását Salgótarjánban. Végül a megye párt- és tanácsi vezetése 1959-ben hívta életre a Nógrád Megyei Munkásmozgalmi Múzeumot, amely a

megye munkásmozgalmának történetére vonatkozó emlékanyagot és Salgótarján helytörténetének anyagát gyűjtötte össze. Az intézmény több helyet megjárva 1980-ban költözött a Magyar Géza által tervezett jelenlegi épületébe. Ekkor vette fel a Nógrádi Sándor nevét. 1991-től Nógrádi Történeti Múzeum néven folytatta tevékenységét. Ezen időszak alatt mindvégig a Nógrád Megyei Múzeumi Szervezet részeként működött egészen 2013-ig, amikortól is Salgótarján Megyei Jogú Város Önkormányzatához tartozik. Ekkor vette fel Dornyay Béla nevét is. A Dornyay Béla Múzeum kiállítóhelyeként működik Magyarország első, természetes földalatti bányamúzeuma is.

K. E.: Egy-egy múzeum tematikáját leginkább a környezet történelmi, kulturális, ipari hagyatékaik határozzák meg. Melyek a fő gyűjtési szakterületei a Dornyay Béla Múzeumnak?

S. G.: Az 1980-as évekig kialakult gyűjtemények a történeti tárgyi- és történeti dokumentációs gyűjtemény, a képzőművészeti, irodalomtörténeti-, numizmati-

kai gyűjtemények, valamint segédgyűjtemények. 2013-tól a múzeum régészeti- és néprajzi gyűjteménnyel is rendelkezik.



K. E.: Salgótarján az üvegyártásról és a bányászati tevékenységéről volt híres, hogyan jelennek meg ezek a területek a múzeum tematikájában?

S. G.: Salgótarjánban már a település 1922. évi várossá nyilvánítását harminc évvel megelőzően folyt nemzetközi hírű üvegyártás. Az ezredfordulót követően sajnos a nógrádi iparmedencében szinte teljesen megszűnt ez a tevékenység, a gyárat 2009-ben felszámolták. Múzeumunk 2013-ban induló



„Üvegváros – Öblösüveggyár történeti és üvegművészeti tanulmányi raktár” projektjével az itteni üveggyártás ipar- szakma- és város-történeti jelentőségű bemutatását tűztük ki célul a múzeum gyűjteményében található tárgyi emlékek bemutatásával. A salgótarjáni földalatti bányamúzeumot az 1937-ben mélyített József-lejtősakna épségben megmaradt vágatrendszerében alakították ki. A múzeum 1965-ben nyílt meg a nagyközönség előtt, majd 1986-ban a volt bányatiszti lakás épületében megnyílt a felszíni bányászati kiállítás is. Ugyanabban az évben az épület mellett a bányaszállítást bemutató skanzen is elérhetővé vált az érdeklődők számára. Jelenleg a Bányászati Kiállítóhely földfelszíni állandó kiállításának megújításán, korszerűsítésén dolgozunk.

K. E.: Melyek a legfontosabb kiállítások, s melyek a leglátogatottabbak?

S. G.: A már említett Üvegváros tanulmányi raktáron és Bányászati Kiállítóhelyen kívül állandó kiállításunk még a „Nógrád az Újkorban – Történeti kiállítás 7 képen”. A gazdag anyagból építkező

kiállítás történeti áttekintést nyújt Nógrád megyéről, a köznemesi és vármegyei világtól a modernizáció világán át a háborúk és forradalmak koráig, majd az alkotó szellem napvilágának emlékeivel zárul. Meg kell említenünk a Dornay Béla Múzeum Képtárát, amely az intézmény képzőművészeti gyűjteményének legértékesebb egységére, az úgynevezett Mihályfi gyűjteményre épül. Mihályfi Ernő (1898-1972) jeles publicista gyűjteményét elsődlegesen a két világháború közötti tevékenkedő, kiemelkedő hazai, elsődlegesen avantgárd alkotók



– Uitz Béla, Derkovits Gyula, Mattis Teutsch János, Pór Bertalan, stb. – művei alkotják, de találkozhatunk sajátos életutat bejáró alkotók (Gulácsy Lajos, Mednyánszky László, Rippl-Rónai József, stb.) festményeivel, grafikáival is.

Az állandó kiállítások mellett rendszeresen van két-három időszaki kiállításunk is. Jelenleg a leglátogatottabb kiállításunk „A Belle Époque krónikása – Henri de Toulouse-Lautrec grafikái a Kesauri-gyűjteményben” című tárlatunk, amelyet augusztus 16-ig tekinthet meg a nagyközönség. A kiállítás fontos szerepet tölt be múzeumunk életében, hiszen a lengyelországi sikeres bemutatkozást követően Henri de Toulouse-Lautrec eredeti alkotásai Magyarországon először a mi múzeumunkban láthatók.

K. E.: Milyen szerepet játszik a múzeum a város életében? Milyen szerepet tölt be az intézmény és gyűjteményi tevékenysége a település vagy a térség identitásának erősítésében?

S. G.: A Dornay Béla Múzeum Salgótarján szívében helyezkedik el, ezért ennek megfelelően kell működnie: a város kulturális és

tudományos vérkeringésének fenntartása az elsődleges feladata. Különösen fontos, hogy nyitott legyen arra a városra, amelyben működik. Regionális, országos és nemzetközi kapcsolatai révén aktívan kell gyakorolja a kulturális, a tudományos és a pedagógiai feladatait. Kiállítási, programjai és kiadványai kapcsán Salgótarján és Nógrád megye kulturális életének szerves része. A „Salgótarján-barát” múzeumnak nyitott a formai és az elméleti megújulásra, a salgótarjáni és nógrádi művészek, a gyűjtők, a város lakói és a városba érkező vendégek felé, a városi és a megyei kulturális, oktatási intézményekkel összehangolt együttműködésre. Lényeges, hogy a városban és a megyében működő más kulturális és közgyűjteményi intézményeket ne konkurenciaként, hanem partnerként kezelje. A Dornay Béla Múzeum folyamatos törekvése, hogy az egyik leghatékonyabban működő kulturális és tudományos központ szerepét töltsse be. Színvonalas kiállítások, a kutató és feldolgozó munka révén a „valóság és az elmélet” találkozásának sajátos színtere kell, hogy legyen, egy olyan „kultúrateremtő, kultúráközvetítő, kultúraegységesítő”



központ, amelynek léte Salgótarján városában és térségében a regionális kulturális fejlesztés szempontjából is elengedhetetlenül szükséges.

K. E.: Mára a múzeumok társadalmi szerepe kicsit megváltozott, nem elegendő a bemutató szerep, egyre nagyobb feladat hárul rájuk a közművelődés fejlesztése és a közösségépítés terén is. A Dornay Béla Múzeum bekapcsolódott a Cselekvő közösségek projektbe. Milyen programokkal vesznek részt a projektben?

S. G.: Múzeumunk közművelődési tevékenységét bár alapvetően meghatározzák az óvodai, általános és középiskolai korosztálynak szóló foglalkozások, ám nem feledkezhetünk el az aktív, illetve nyugdíjas korú lakosság művelődési igényeinek kiszolgálásáról sem. E feladatellátáshoz kapcsolódnak egyrészt a családi programok, melyek több generáció számára is kikapcsolódási és művelődési alkalmat jelenthetnek, valamint a felnőttképzés, melynek során olyan foglalkoztatási alkalmakat lehet létrehozni, melyek elsősorban az aktív korú lakosság történelemhez, helyismerethez, helytörténethez, művészetekhez

való kötődését segíthetik elő. Havi rendszerességgel működik a Dornay Béla Múzeum Baráti Köre, mely színvonalas programokat kínál a klubtagoknak és az érdeklődőknek egyaránt. De nagy segítségünkre van a Bányamúzeumot Segítő Baráti Köre is.

K. E.: A Cselekvő közösségek projekt kiemelkedő eseményei közé tartozik az idén immár második alkalommal megrendezett Közösségek Hete, amelyben szintén szerepet vállaltak. Mivel készültek erre a programra?

S. G.: A Közösségek Hete rendezvénysorozatba az elmúlt évben és idén is bekapcsolódtunk.

A Dornay Béla Múzeum Baráti Köre fő pillére az aktív közönségkapcsolatok ápolásának. A Baráti Kör által szervezett programok szerves részét képezik a múzeumi kínálatnak. Ezért is gondoltunk tavaly arra, hogy e közösségnek a mintegy 40 esztendő történetét egy kamarakiállítás keretei között mutassunk be, amely sikeresen meg is valósult 2017-ben.

Idén egy helytörténeti séta keretei között emlékeztünk meg a 150 esztendővel ezelőtt alapított salgótarjáni acélgárra, amely rendel-





kezett az akkori idők világszínvonalú termelési technológiájával, és fennállása alatt egy kisebb várost is épített maga köré. Sétánk során történészeink segítségével felidézttük a gyár és munkásainak történetét.

K. E.: *A fentiekén túl, milyen eszközökkel, rendezvényekkel segíti a közösségek létrehozását, erősítését?*

S. G.: Múzeumunk számos olyan rendezvényt kínál évről évre, mely az azonos érdeklődési körű embereket összehozhatja. Ilyenek például a különböző témákban megrendezett helytörténeti sétáink (pl. séta az 1956-os forradalom salgótarjáni helyszínein, séta Bóna Kovács Károly alkotásaihoz, helytörténeti séta az acélgári városrészben), könyvbemutatóink (pl. Nógrád megye várai, Várkonyi-Nickel Réka: Rimaiak a gyárak völgyében, múzeumi évkönyvek), előadásaink (például képzőművészekről, ipartörténetről szóló előadások). Ezen kívül több közösség – köztük a Nógrád Megyei Építész Kamara, vagy a Nógrád Megyei

Bányász-Kohász Hagyományápoló Egyesület – saját szervezésű programjának is mi biztosítunk helyszínt.

K. E.: *Van-e a múzeumnak saját, a múzeumhoz kötődő civil szervezete, közössége?*

S. G.: Igen, van több is, mint például a Dornay Béla Múzeum Baráti Köre. A mai múzeum jogelődjének a baráti köre 1981-ben alakult. A múzeumot támogató, a múzeum tevékenységét magáénak valló magánszemélyek baráti köreként, és nem civil szervezatként működött évtizedekig, egészen 2009-ig. Célkitűzése Nógrád megye helytörténetével, helyismeretével kapcsolatos rendezvények szervezése, valamint segítségadás a múzeum gyűjtemé-

nyeinek gyarapításában, programjainak lebonyolításában.

A Bányamúzeumot Segítő Baráti Közösségnek feladata a tanácsadás és védnökség a bányamúzeum szakmai irányításában, fejlesztésében és fenntartásában.

Szoros kapcsolatot ápolunk a Gaál István Egyesülettel, mely a Kossuth-díjas filmrendező munkásságának ápolását tűzte ki célul. Múzeumunk az egyesület által jutott kb. száz keretezett Gaál István fotóhoz, mely a képzőművészeti gyűjteményünkbe került beleltározásra. Az egyesület elsősorban kiállításokat, filmbemutatókat szervez.

SHAH GABRIELLA – Született Salgótarjában. Érettségét követően idegennyelvi külkereskedelmi levelező végzettséget szerzett, majd Miskolcon művészettörténeti és német szakfordítói diplomát kapott. 2001-től a Pásztói Múzeum művészettörténészeként létrehozta a Csohány Kálmán Galériát és a Gaál István Emlékszobát, számos kortárs képző- és iparművészeti kiállítást rendezett. Az ELTE-n elvégezte a művelődésszervező szakot, a Zsigmond Király Főiskolán pedig vallástudomány, vallástörténet és bölcsész diplomát szerzett. Jelenleg doktori disszertációját írja. 2010-ben a Nógrádi Történeti Múzeum (2013-tól Dornay Béla Múzeum) művészettörténészeként, 2013-tól pedig igazgatójaként dolgozik.